

حقوق ما

ما از عدالت سهمی داریم

سال ششم، شماره ۱۸۵ / ۲۴ آذر، ۱۴۰۱ / ۱۵ دسامبر ۲۰۲۲

کمیته حقیقت یاب سازمان ملل متحد

در این شماره می‌خوانید:

محمود امیریمقدم: تشکیل کمیته حقیقت یاب، یک پیروزی بزرگ است

رها بحرینی: خواست تاسیس کمیته حقیقت یاب، محدود به چند کشور اروپایی و آمریکای شمالی نیست

تشکیل کمیته حقیقت یاب؛ دستاوردها و چشم اندازها

دستورد نشست شورای حقوق بشر سازمان ملل؛ امید بخشی به قربانیان

تشکیل کمیته حقیقت یاب، راهبردی برای استفاده از دکترین مسئولیت حمایت

ما از عدالت سهمی داریم

دو هفته نامه الکترونیکی تخصصی حقوق بشر

صاحب امتیاز و مدیر مسئول: سازمان حقوق بشر ایران / محمود امیری مقدم

سر دبیر این شماره: مریم غفوری

تحریریه: محمد مقیمی، جواد عباسی توللی (همه مصاحبه ها)

صفحه بندی: ماهر خوش قدم

تماس با مجله: mail@iranhr.net

حقوق ما در ویرایش مطالب آزاد است!

یادداشت هایی که از روزنامه نگاران و اشخاص دریافت می شود نظر شخصی آنان است
و دیدگاه مجله حقوق ما نیست.

محمود امیری مقدم: تشکیل کمیته حقیقت

یاب، یک پیروزی بزرگ است

بشر و همچنین ارزیابی او از نتایج و دستاوردهای تشکیل کمیته حقیقت یاب، گفت‌وگو کرده است.

در جریان این نشست، سازمان حقوق بشر ایران چه فعالیت‌هایی داشته است؟ این سازمان قرار است چه نقشی در مستند سازی جنایات حکومت جمهوری اسلامی بر عهده داشته باشد؟

سازمان حقوق بشر ایران همراه با نهادهای دیگر سال‌ها خواستار تشکیل یک هیأت حقیقت یاب توسط شورای حقوق بشر سازمان ملل بوده است. پیش از آغاز خیزش مردمی جاری در ایران، آخرین بار بلافاصله پس از اعتراضات آبان ۹۸ بود که این سازمان، همراه با تعداد قابل توجهی از نهادهای حقوق بشری دیگر، خواستار برگزاری یک جلسه اضطراری و تشکیل هیأتی حقیقت یاب از شورای حقوق بشر شد اما متأسفانه واکنش مطلوب را دریافت نکردیم. به همین دلیل بود که سازمان حقوق بشر ایران همراه با سازمان عدالت برای ایران، دادگاه مردمی آبان را تشکیل دادند. دادگاه مردمی آبان نیز همان پرونده‌ای را طی کرد که یک هیأت حقیقت یاب باید طی کند.

چند روز پس از آغاز اعتراضات سراسری جاری در ایران، در یک نشست جانبی در شورای حقوق بشر سازمان ملل، سازمان حقوق بشر ایران همراه با نهادهای حقوق بشری دیگر، پیشنهاد تشکیل یک کمیته حقیقت یاب را مطرح کرد. این بار ادامه اعتراضات و تحت تأثیر قرار گرفتن افکار عمومی کشورهای دنیا منجر به این شد که دولت‌ها، وادار به برداشتن یک گام عملی شوند.

تلاش برای تحقق عدالت، همواره بخشی از کار سازمان حقوق بشر ایران بوده هرچند که این سازمان، بیشتر بر مستندسازی موارد نقض حقوق بشر همچون اعدام و کشتار مردم در اعتراضات متمرکز شده است. سازمان حقوق بشر ایران، یکی از نهادهای حقوق بشری است که سال‌هاست بر نقش برجسته‌تر شورای حقوق بشر در زمینه حقوق بشر در ایران و تشکیل هیأتی حقیقت یاب و ایجاد یک مکانیزم پاسخ‌گویی، پافشاری داشته است.

جواد عباسی توللی

شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد روز ۲۴ نوامبر/ سوم آذرماه، به منظور تحقیق درباره موارد نقض حقوق بشر و خشونت نیروهای امنیتی ایران علیه شرکت کنندگان در اعتراضات سه ماه اخیر در این کشور، طی نشست ویژه شورای حقوق بشر در مقر سازمان ملل در ژنو، با اکثریت آراء، قطعنامه‌ای را برای تشکیل یک کمیته حقیقت یاب به تصویب رساند.

طبق مفاد مندرج در این قطعنامه، کمیته حقیقت یاب مستقل بین‌المللی مأموریت دارد تا ضمن گردآوری، تجمیع و تجزیه و تحلیل شواهد مربوط به نقض حقوق بشر در خیزش سراسری جاری در ایران، حقایق مربوط به نقض حقوق بشر و تخلفات حکومت جمهوری اسلامی از قوانین بین‌المللی را هم مشخص کند.

همچنین، در این قطعنامه تأکید شده است که باید در اسرع وقت، مکانیسم جدیدی ایجاد شود چرا که حکومت جمهوری اسلامی ایران، اعتراضات مردمی نسبت به قتل مهسا امینی را چه در ایران و چه در سطح بین‌المللی تاکنون نادیده گرفته و به اقدامات فراقانونی خود ادامه می‌دهد.

در حاشیه برگزاری این نشست در ژنو، سازمان‌ها و نهادهای غیر انتفاعی‌ای که برای گسترش آزادی‌های مدنی و بهبود وضعیت حقوق بشر در ایران تلاش می‌کنند، از جمله «سازمان حقوق بشر ایران» هم حضور فعال داشتند.

محمود امیری مقدم، استاد دانشگاه و مدیر سازمان حقوق بشر ایران، درباره دستاوردها و نتایج تشکیل کمیته حقیقت یاب، بر این باور است که ایجاد کمیته حقیقت یاب، «یک پیروزی بزرگ است»، چرا که شورای حقوق بشر، خارج از مکانیزم‌های معمولی سازمان ملل چنین تصمیمی گرفته است.

مجله حقوق ما، با این مدافع حقوق بشر، درباره نقش سازمان حقوق بشر ایران در جریان برگزاری نشست ویژه شورای حقوق

با در نظر گرفتن چنین سازوکاری، این پرسش مطرح می‌شود که اگر شخصی مانند ابراهیم رئیسی، به عنوان یکی از چهره‌های شناخته شده ناقض حقوق بشر در ایران، به کشور دیگری سفر کند، مصونیت دیپلماتیک مانع بازداشت و محاکمه او نخواهد شد؟

تعدادی از افراد مصونیت دیپلماتیک دارند و همچنان این مصونیت باقی خواهد ماند اما افراد دیگری هستند که در سیستم قضایی جمهوری اسلامی یا نهادهای سرکوبگر به طور مستقیم کار می‌کنند. آن‌ها از چنین مصونیتی برخوردار نیستند. به عنوان مثال، در رابطه با تحت پیگرد قرار دادنِ مورد حمید نوری، تنها تعداد کمی از کشورها صلاحیت رسیدگی به اتهامات مربوط به او را داشتند. در حالی که بر اساس این سازوکار جدید، شمار کشورهایی که می‌توانند به اتهامات این ناقضان رسیدگی کنند، گسترده‌تر است. اگر یکی از ناقضان حقوق بشر در ایران به کشور دیگری سفر کند، سازمان ملل می‌تواند از آن کشور بخواهد که او را بازداشت و محاکمه کند. البته به این موضوع نیز بستگی خواهد داشت که آیا آن کشور حاضر به همکاری خواهد بود یا خیر. به طور کلی اما می‌توان گفت که امکان محاکمه افراد ناقض حقوق بشر بسیار بیشتر خواهد شد. کمیته حقیقت‌یاب این افراد را شناسایی خواهد کرد و با مدرک و سند نشان خواهد داد که این ناقضان حقوق بشر، در جنایت نقش داشته‌اند. این در واقع قسمتی از سازوکار پاسخگویی است که از مستندات می‌توان برای محاکمه افراد در بسیاری از کشورها استفاده کرد.

اسنادی که کمیته حقیقت یاب قصد جمع‌آوری آن را دارد آیا تنها مربوط به اعتراضات جاری در ایران است یا موارد پیشین را نیز شامل می‌شود؟

در واقع خواست اولیه ما و سایر نهادهای حقوق بشری این بود که مدت زمان طولانی‌تری را در بر بگیرد اما نتیجه نهایی این شد که در مقطع کنونی از آغاز اعتراضات جاری یعنی از به قتل رسیدن مهسا امینی شروع شود و فعلا تنها موارد مربوط به اعتراضات سراسری جاری را در بر می‌گیرد.

را در رابطه با ناقضان حقوق بشر را هم جمع‌آوری خواهد کرد. این سازوکار می‌تواند کسانی که مستقیم و غیرمستقیم در کشتار مردم شرکت داشته‌اند، در صورتی که به کشورهای دیگر جهان سفر کنند را تحت پیگرد قضایی قرار دهد. در واقع، سازمان ملل متحد، مکانیزم‌های زیادی برای پاسخگو کردن دولت‌ها در اختیار ندارد و دیوان کیفری بین‌المللی لاهه نیز بر اساس درخواست شورای امنیت دست به اقدام می‌زند که آن‌هم به دلیل حق وتوی کشورهایی مانند روسیه و چین، شورای امنیت سازمان ملل به چنین اقدامی تن نمی‌دهد. به همین دلیل، تشکیل کمیته حقیقت یاب، یک پیروزی بزرگ است، چرا که شورای حقوق بشر، خارج از مکانیزم‌های معمولی سازمان ملل چنین تصمیمی گرفته است.

شده و منجر به صادر شدن قطعنامه و محکوم کردن جمهوری اسلامی می‌شود. این بار خواست ما این بود که گامی فراتر از اعلام محکومیت رخ دهد. در سازوکار جدیدی که به تصویب رسید، شورای حقوق بشر یک گام عملی برخواهد داشت. کمیته حقیقت یاب، بیش از پیش، برای سازمان ملل این الزام را ایجاد می‌کند که تنها به محکومیت و قطعنامه بسنده نکند. این کمیته شامل تعداد قابل توجهی عضو است که بخشی از آن‌ها پژوهشگر هستند. همچنین، این کمیته، مستندسازی موارد نقض حقوق بشر را به طور مستقیم بر عهده دارد. این موضوع می‌تواند اولین گام در باز کردن پرونده کیفری برای ناقضان حقوق بشر باشد. این نکته را هم اضافه کنم که این هیأت، تنها موارد نقض حقوق بشر را بررسی نمی‌کند بلکه اطلاعاتی

پرسشی که پس از برگزاری نشست شورای حقوق بشر سازمان ملل و تصویب قطعنامه مبنی بر تشکیل کمیته حقیقت یاب، برای افکار عمومی بسیار مطرح شده این است که تفاوت این قطعنامه با سایر قطعنامه‌های شورای حقوق بشر سازمان ملل چیست و چه دستاوردی در پی خواهد داشت؟

شورای حقوق بشر در رابطه با ایران تاکنون تنها یک مکانیزم اصلی داشت و آن هم گزارشگر ویژه سازمان ملل در امور حقوق بشر در جمهوری اسلامی بود. جاوید رحمان موظف است سالانه دو گزارش در این زمینه ارائه دهد که دستاورد اصلی آن بالا بردن هزینه سیاسی نقض حقوق بشر است. هر سال پس از ارائه گزارش، نقض حقوق بشر توسط شورای مربوطه بررسی

رها بحرینی:

خواست تاسیس کمیته حقیقت یاب، محدود به چند کشور اروپایی و آمریکای شمالی نیست

شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد در نشست ویژه، روز ۲۴ نوامبر/ سوم آذر ۱۴۰۱ قطعنامه‌ای را به تصویب رساند که به موجب آن، یک کمیته حقیقت‌یاب بین‌المللی برای بررسی سرکوب‌های انجام شده توسط نهادهای امنیتی و مراجع قضایی در خیزش مردمی جاری در ایران تشکیل خواهد شد. طبق این قطعنامه، کمیته حقیقت‌یاب مستقل بین‌المللی مأموریت دارد تا موارد نقض حقوق بشر در کشور جمهوری اسلامی ایران در ارتباط با اعتراضات جاری که از ۲۵ شهریورماه آغاز شده را به ویژه در مورد زنان و کودکان تحت بررسی کامل و مستقل قرار دهد.

نمایندگان سازمان‌های حقوق بشری، از جمله سازمان عفو بین الملل هم در این نشست حضور داشته‌اند. «در جریان این نشست، سازمان عفو بین‌الملل چه فعالیت‌هایی داشته است؟ این سازمان قرار است چه نقشی در مستند سازی جنایات حکومت جمهوری اسلامی بر عهده داشته باشد؟ تشکیل کمیته حقیقت یاب، چه دستاوردهایی برای پیشبرد دادخواهی در ایران به دنبال خواهد داشت؟ تشکیل کمیته حقیقت یاب و نتایج آن، چه تفاوتی با دیگر اقدامات بین‌المللی برای پاسخگو کردن حکومت جمهوری اسلامی دارد؟»

مجله حقوق ما، با طرح پرسش‌هایی از این دست، با رها بحرینی، حقوق‌دان و پژوهشگر سازمان عفو بین الملل گفت‌وگو کرده است.

نشست ویژه شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد بر اساس چه سازوکاری تشکیل شد و در جریان این نشست، سازمان عفو بین‌الملل چه فعالیت‌هایی داشته است؟ این سازمان قرار است چه نقشی در مستند سازی جنایات حکومت جمهوری اسلامی بر عهده داشته باشد؟

تشکیل این نوع از کمیته‌های حقیقت یاب از سوی سازمان ملل، در وهله اول به ابتکار یک یا چند دولت صورت می‌گیرد تا متن قطع‌نامه را پیشنهاد کنند و درخواست برگزاری یک نشست ویژه را ارائه دهند. پس از آن، در ادامه دست‌کم ۱۷ کشور باید از

درخواست برگزاری نشست ویژه و تصویب یک قطعنامه برای تاسیس یک کمیته حقیقت یاب حمایت کنند و در مرحله بعد، در جریان نشست هم باید تعداد آراء مثبت لازم برای تصویب قطعنامه اخذ شود.

در تمام سه مرحله‌ای که اشاره کردم، سازمان‌های حقوق بشری و به‌طور کلی جامعه مدنی نقش بسیار اساسی برعهده دارند. سازمان عفو بین الملل، پس از کشتار آبان ۹۸ درخواست تاسیس یک کمیته حقیقت یاب یا به عبارت دیگر، یک سازوکار تحقیقاتی و پاسخگویی [که اسامی مختلفی مانند کمیسیون تحقیق هم می‌تواند داشته باشد] ارائه کرد. این سازمان، از اعتراضات سراسری آبان ۹۸ به این سو، در تمامی کشتارهایی که [توسط حکومت ایران] در دوره‌های مختلف اعتراضات مردمی، در طی سال‌های اخیر صورت گرفته، از شورای حقوق بشر سازمان ملل، این درخواست را داشته است که باید یک سازوکار تحقیقاتی برای رسیدگی به بحران مصونیت در ایران ایجاد کند و باید از اعتراض و محکوم کردن فراتر رفته و از دولت جمهوری اسلامی بخواهند که زمینه‌ای فراهم کند تا تحقیقات مستقلی درباره این سرکوب‌ها انجام شود. همچنین، سازمان عفو بین الملل، به‌طور پیوسته به کشورهای عضو سازمان ملل یادآوری کرده است که نظام قضایی مستقلی در ایران وجود ندارد تا بتواند تحقیقات قضایی و مستقل انجام دهد و بنابراین، وظیفه جامعه جهانی است که به این بحران مصونیت رسیدگی کند.

تلاش مداومی که سازمان عفو بین الملل، در طی سه سال اخیر، یعنی از آبان ۹۸ تا سال ۱۴۰۱ کرده، باعث شد که در طول این بازه زمانی، کشورهای حساس به وضعیت حقوق بشر در ایران، با موضوع ضرورت تاسیس یک کمیته حقیقت یاب و یک سازوکار تحقیقاتی بیشتر آشنا شوند.

همچنین، با مستند سازی پیوسته‌ای که سازمان عفو بین الملل در هر دوره از اعتراضات داشته، تلاش بر این بوده که فشار بر جامعه جهانی برای برداشتن گام‌های عملی بیشتر شود. واقعیت تلخ این است که با وجود این مستند سازی مداوم و تلاش‌های زیاد، دولت‌ها تا زمانی که اعتراضات جاری از زمان

که جامعه مدنی هم تمام تلاش خود را می‌کند تا حمایت بین المللی از این کمیته صورت گیرد. خوشبختانه آلمان و ایسلند به خواست مدافعان حقوق بشر پاسخ دادند و این قدم را برداشتند و به دنبال آن ۱۷ کشور دیگر حمایت کردند و در این پروسه، از زمانی که مشخص شد این دولت‌ها حاضرند که این کار را انجام دهند، سازمان عفو بین الملل هم تمرکز خود را روی این موضوع گذاشت که بتواند حمایت دولت‌های دیگر را جلب کند تا قطعنامه‌ای که قرار بود تصویب شود، قوی‌ترین زبان را داشته باشد و تمام مأموریت‌هایی که لازم است، به کمیته حقیقت یاب داده شود. بدین معنی که این کمیته باید توان جمع‌آوری گزارش و تهیه یک زیر ساخت برای ثبت شواهد و مدارک به شکل تخصصی و منظم را دارا باشد تا بتوان از این اسناد و مدارک در رویه‌های قضایی در آینده استفاده کرد.

همچنین، سازمان عفو بین الملل برای اینکه به غیر از دولت‌ها، مردم را هم در کشورهای مختلف با خواست برگزاری این نشست، همراه کند، یک دادخواست آنلاین تنظیم کرد که خطاب این دادخواست به وزارت خارجه کشورها در سراسر دنیا بود. دفاتر ملی عفو بین الملل از اعضای خود، فعالان مدنی و مردم کشورهای مختلف، امضاء جمع‌آوری کردند و در نهایت، در طی پنج هفته، بیش از یک میلیون امضا جمع‌آوری شد. اهمیت امضاها این بود که به کشورها نشان می‌داد که خواست تأسیس یک کمیته حقیقت یاب، محدود به یک یا چند کشور اروپایی و آمریکای شمالی نیست بلکه از سراسر جهان، از آمریکای لاتین، از آفریقا و آسیا، مردم در کشورهای مختلف با معترضان در ایران همراه هستند و دغدغه دادخواهی دارند. بنابراین مهم بود که این بُعد حمایت مردمی از اعتراضات هم برجسته باشد.

از سوی دیگر، در هفته‌های منتهی به برگزاری این نشست، همه تلاش سازمان عفو بین الملل این بود که تعداد رای‌های مثبت برای تصویب قطعنامه بالا برود و نمایندگان کشورها را قانع کند که چرا باید به نفع این قطعنامه رای بدهند.

همچنین، در پروسه رأی‌گیری در شورای حقوق بشر، تعداد آراء

که انجام شد، در نهایت ایسلند و آلمان پذیرفتند که درخواست نشست ویژه را مطرح کنند و از تأسیس یک کمیته حقیقت یاب حمایت کنند.

کشورها معمولاً برای اینکه چنین اقدامی را انجام بدهند، با جامعه مدنی صحبت می‌کنند و می‌خواهند بدانند آیا این اقدام درستی است یا نه؟ در این بین، سازمان عفو بین الملل تلاش بسیاری کرد تا به این کشورها توضیح دهد که چرا ضروری است که نترسند و این رهبری را نشان دهند تا کشورهای دیگر هم همراه شوند. همچنین، به این کشورها اطمینان داده شد

از یک طرف مستند سازی‌های دائمی از زمان آغاز اعتراضات بود تا کمک کند دولت‌ها با حقایق کشتار از طریق مستندات و گزارش‌های حقوقی کاملاً آشنا شوند و جمهوری اسلامی نتواند با ترویج روایت‌های دروغ در سطح سازمان ملل، دولت‌ها را منفعل کند یا بار دیگر به عقب براند و این فرصتی که ایجاد شده است را از بین ببرد. از طرف دیگر، طبق سه مرحله‌ای که در ابتدا توضیح دادم، ضروری بود که یک یا چند دولت این ابتکار را به خرج دهند و بپذیرند که رهبران این اقدام باشند. بر اساس تلاش‌هایی که صورت گرفت و طبق رایزنی‌های متعددی

به قتل رسیدن ژینا امینی به دست مأموران امنیتی ایران به جریان افتاد و در ماه‌های بعد ادامه پیدا کرد، به وظیفه خود عمل نکردند. در واقع، شجاعت مردم معترض در ایران و اینکه خیابان‌ها را ترک نکردند، همراه با کشتار فجیعی که صورت گرفت و همچنین حضور برجسته زنان و کودکان، باعث شد تا در نهایت وجدان جامعه جهانی تکان بخورد و صدای جامعه حقوق بشری برای تأسیس یک مکانیسم حقوقی را بشنوند.

در ماه‌هایی که اعتراضات جریان داشت، سازمان عفو بین الملل، چندین اقدام فشرده به‌طور هم‌زمان انجام داده است.

ممتنع هم مهم است. در واقع کشورهایی هستند که به این نوع کمیته‌های متمرکز بر یک کشور عموماً «نه» می‌گویند. سازمان عفو بین الملل تلاش بسیاری کرد تا این کشورها به جای نه گفتن، حداقل رای ممتنع بدهند و در این زمینه هم موفق بود. به‌عنوان مثال، کشورهایی نظیر سنگال، سودان، قطر و نامیبیا کشورهایی هستند که معمولاً رای مخالف می‌دهند اما این بار رأی ممتنع دادند.

در واقع این قطعنامه با اکثریت قاطع ۲۵ رأی که هم در رابطه با ایران و هم در رابطه با نشست‌های ویژه دیگر، بی سابقه است، تصویب شد و تنها شش کشور که دولت‌هایشان سابقه هولناکی در نقض حقوق بشر دارند، به تصویب این قطعنامه رأی مخالف دادند.

به‌نظر شما تشکیل کمیته حقیقت یاب، چه دستاوردهایی

برای پیشبرد دادخواهی در ایران به دنبال خواهد داشت و خروجی این کمیته چه خواهد بود؟

کمیته‌های حقیقت یاب در سازمان ملل معمولاً از دو جهت می‌توانند موثر باشند. در وهله اول، یک پیام سیاسی بسیار مهم به حکومت ناقض حقوق بشر می‌فرستند مبنی بر اینکه جامعه جهانی آن حکومت را زیر نظر دارد و به این جمع‌بندی رسیده که بحران آن کشور بسیار شدید است و در واقع، این پیام را دارد که اراده‌ای بین المللی شکل گرفته است تا حقایق توسط سازمان ملل جمع‌آوری و ثبت شوند. زمانی هم که تحقیقات انجام شود و گزارش نهایی کمیته تهیه شود، وزنی که این گزارش‌ها دارند، از وزن هر گزارش دیگری بالاتر است و در مجمع عمومی سازمان ملل نسبت به گزارش‌های دیگر مورد توافق اکثر دولت‌ها قرار خواهد گرفت و از سایر گزارش‌هایی که جامعه مدنی یا افراد و رسانه‌ها می‌دهند، اهمیت بالاتری دارد چرا که کارشناسان مستقل سازمان ملل، با پشتیبانی کمیساریای عالی حقوق بشر، مسئول تهیه چنین گزارش‌هایی هستند. تاثیر دیگر این کار، در مسیر طولانی دادخواهی است. معمولاً کمیته‌های

حقیقت یاب اگر در متن قطعنامه عنوان شود که باید شواهد را برای استفاده در رویه‌های قانونی و قضایی در آینده، جمع‌آوری، ذخیره و منسجم کنند، بدین معنی است که زیر ساختی شکل می‌گیرد تا همه این شواهد تصویری، شهادت‌ها و اسنادی که درج می‌گردد، به نحوی آرشیو، ذخیره و تحلیل شود که این موضوع، از نظر حقوقی در پروسه‌های کیفری در آینده ارزشمند خواهد بود. بنابراین، چنین سازوکاری، یک پیام روشن به تمام افرادی که در چرخه نقض حقوق بشر درگیر هستند می‌فرستد مبنی بر اینکه، قرار نیست از مصونیت برخوردار شوند و هویت آنها و اعمالشان، به شکل سیستماتیک در یک نظام شکل گرفته در سازمان ملل، شناسایی و ثبت می‌شود. از این رو، دست دادخواهان را هم در آینده باز می‌گذارد و پروسه دادخواهی را که در واقع بر دوش جامعه مدنی است، به سطح بالاتری در نظام بین المللی می‌برد.

مهم است که به یاد داشته باشیم تصویب این قطعنامه، قرار نیست معجزه کند و نتیجه‌آنی داشته باشد اما نشان می‌دهد که صدای دادخواهی و ضرورت دادخواهی در سطح جهانی شنیده شده و با همدلی اکثریت قاطع کشورهای جهان همراه شده است.

در خبرها آمده که نتیجه کار این کمیته حقیقت یاب به یک ادگاه بین المللی ارجاع داده خواهد شد؟ آیا این اخبار درست است؟ تشکیل کمیته حقیقت یاب، چه تبعاتی برای جمهوری اسلامی خواهد داشت؟

نه، این خبرها صحت ندارد. مهم است که پروسه‌های حقوق بشری جدا از پروسه‌های کیفری در نظر گرفته شود، از نظر پیگیری کیفری و قضایی در جهان امروز، در واقع سه راه بیشتر وجود ندارد: یا این پیگیری از طرف دادگاه‌های ملی صورت می‌گیرد که در حال حاضر در جمهوری اسلامی ایران با قوه قضائیه فعلی، چنین امکانی وجود ندارد. اگر روزی دادگاه‌های ملی مستقل منصفانه در ایران با حمایت سازمان ملل شکل

بگیرد، طبیعتاً گزارش این کمیته حقیقت یاب و همه شواهدی که جمع‌آوری شده، بسیار مهم است و به کار دادستان‌ها کمک خواهد کرد.

راه دوم پیگیری قضایی، از طریق دیوان کیفری بین المللی است. دیوان کیفری بین المللی، فقط صلاحیت رسیدگی به وضعیت حقوق بشر در کشورهایی را دارد که اساسنامه رم را امضا کرده باشند. ایران جزو امضا کنندگان اساسنامه رم نیست. بنابراین در صورتی پرونده ایران می‌تواند به دیوان کیفری بین المللی ارجاع داده شود که شورای امنیت آن را درخواست کند. شورای امنیت هم به دلیل اینکه چین و روسیه از اعضای دائمی آن هستند، همیشه برای این نوع از ارجاع‌ها با مانع روبه‌رو شده است. همان‌طور که در مورد سوریه و میانمار شاهد بودیم. بنابراین پیگیری از طریق دیوان کیفری بین المللی هم در آینده نزدیک ممکن نیست.

یکی از اولین درخواست‌های مدافعان حقوق بشر و کسانی که خواستار یک آینده عادلانه‌تر برای ایران هستند این است که ایران باید فوراً به اساسنامه رم بپیوندد تا دیوان کیفری بین المللی، صلاحیت رسیدگی به بزرگ‌ترین جنایات بین المللی را در خصوص ایران داشته باشد.

راه سوم، هم دادگاه‌های خارج از ایران در کشورهای دیگر با اتکا به اصل صلاحیت قضایی جهانی هستند. اصل صلاحیت قضایی جهانی، به این معنی است که مهم نیست برخی از سهمگین‌ترین جنایات بین المللی مانند جنایت علیه بشریت، نسل‌کشی، اعدام فراقضایی، شکنجه و جرایم نظیر آن، در چه کشوری صورت گرفته باشد و از آنجایی‌که اینها جرایمی هستند که کل جامعه جهانی را به درد می‌آورند، اگر متهمان به این جرایم، وارد حوزه جغرافیایی یک کشور متعهد به اصل صلاحیت قضایی جهانی شوند، دادستانی آن کشور می‌تواند آن افراد را دستگیر کرده و تحت محاکمه قرار دهد. نظیر آنچه که در مورد حمید نوری [به عنوان دستیار معاون دادستان یا سمتی مشابه در زندان گوهردشت در اعدام جمعی زندانیان سیاسی در سال

۶۷] در سوئد روی داد.

این نوع از دادگاه‌های متکی بر اصل صلاحیت قضائی جهانی، معمولاً زمانی کار خود را آغاز می‌کنند که مجموعه عظیمی از شواهد و اسناد تنظیم شده باشد، عاملان و آمران شناسایی شده باشند و بنابراین، دادستانی بتواند زمانی که متهمان وارد حوزه جغرافیایی کشور متبوع آنها می‌شوند، فوراً دست به کار شوند.

همچنین، اهمیت کمیته‌های حقیقت یاب سازمان ملل این است که چون شواهد و اسناد را جمع‌آوری می‌کنند و از آنجایی‌که کار شناسایی عاملان و آمران را آغاز می‌کنند، معمولاً در ادامه کار خود، وارد رایزنی با دادستانی‌های کشورهای مختلف می‌شوند. به‌عنوان مثال، شواهدشان را در اختیار دادستانی کشورهای اروپایی و کانادا قرار می‌دهند و به این ترتیب شانس دستگیری و محاکمه موفق افراد متهم، بر اساس اصل صلاحیت قضایی جهانی بالا می‌رود.

افراد چگونه می‌توانند با این مکانیسم در تماس باشند؟

چه راهی برای دسترسی دادخواهان و خانواده قربانیان با کمیته حقیقت یاب وجود دارد؟

در حال حاضر، ابتدا باید سه یا پنج کارشناس برجسته، برای حضور در کمیته حقیقت یاب، توسط شورای حقوق بشر انتخاب شوند. پس از آن، کمیساریای عالی حقوق بشر باید این تیم محقق و متخصص را استخدام کند و به دنبال آن، اعلام عمومی خواهد شد که خانواده‌های داغ‌دیده، معترضان، کسانی که شاهد تیراندازی بوده‌اند، جامعه پزشکی، وکلا و شهروندان دیگر، چگونه می‌توانند به‌طور مستقیم با کمیته همکاری کنند و اطلاعات و شواهد را در اختیار کارشناسان قرار دهند. بسیار مهم است که تمام مطلعان، نهایت همکاری خود را با این کمیته حقیقت یاب داشته باشند تا بتوان قوی‌ترین گزارش و نتیجه‌گیری را در پایان پروسه به دست آورد و اهدافی که به آنها اشاره کردم را در چشم انداز داشت.

تشکیل کمیته حقیقت یاب؛ دستاوردها

و چشم اندازها

شورای حقوق بشر سازمان ملل، روز سوم آذرماه/ ۲۴ نوامبر، در سی‌وپنجمین نشست ویژه خود، برای نخستین بار، به تشکیل یک کمیته حقیقت‌یاب برای انجام تحقیقات در ارتباط با موارد نقض حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران در رابطه با اعتراضات سراسری جاری رأی مثبت داد.

در جریان این رای‌گیری ۲۵ عضو این شورا رأی مثبت، شش عضو؛ شامل ارمنستان، چین، کوبا، پاکستان، ونزوئلا و اریتره، رای مخالف و ۱۶ عضو این شورا هم رای ممتنع دادند.

در جریان برگزاری این نشست، چند سازمان و گروه متشکل از مدافعان حقوق بشر ایرانی حضور داشتند و گزارش‌های خود از کشتار کودکان و آزار و ارباب خانواده‌های قربانیان نقض حقوق بشر در ایران را ارائه کردند.

مرکز اسناد حقوق بشر ایران، یکی از سازمان‌های مدافع حقوق بشر است که در این نشست حضور فعال داشته است. مجله حقوق ما، در ارتباط با همین موضوع، با شاهین صادق‌زاده میلانی، مدیر این مرکز گفت‌وگو کرده است.

در جریان برگزاری این نشست، مرکز اسناد حقوق بشر ایران چه فعالیت‌هایی داشته است؟ این نهاد قرار است چه نقشی در مستندسازی جنایات حکومت جمهوری اسلامی بر عهده داشته باشد؟

مرکز اسناد از سال ۲۰۱۸ از شورای اقتصادی، اجتماعی سازمان ملل، «ECOSOC» عنوان مقام مشورتی دریافت کرد. دریافت این عنوان، به مرکز اسناد حقوق بشر ایران، این امکان را می‌دهد که در جلسات سازمان ملل به عنوان یک سازمان غیر انتفاعی حاضر شده و فعالیت‌هایی داشته باشد.

در نشست ویژه شورای حقوق بشر در ۲۴ نوامبر هم موقعیتی پیش آمد تا من به‌عنوان مدیر اجرایی مرکز اسناد حقوق بشر ایران، با سفیر ایالات متحده آمریکا در سازمان ملل متحد، در ژنو، در جلسه‌ای که با حضور چند

تن از دیپلمات‌های کشورهای دیگر تشکیل شد، ملاقات کنم، همچنین، جلسه دیگری هم با نمایندگان کشورهای دیگر، به صورت خصوصی داشتیم. در ماه‌های گذشته و پیش از برگزاری این نشست هم چند ملاقات دیگر هم با دیپلمات‌هایی که درژنو مستقر هستند، انجام شد.

از سال‌های قبل و به ویژه بعد از آبان ۹۸، سازمان‌های حقوق بشری پیگیری رخدادهای مرتبط با نقض حقوق بشر در ایران را در دستور کار قرار داده بودند تا بتوانند از طریق سازمان ملل، یک مکانیسم ویژه‌ای برای این موضوع تعیین کند. بالاخره در ۲۴ نوامبر امسال، زمینه‌ای برای ایجاد این مکانیزم فراهم شد تا کارشناسان بتوانند راجع به نقض حقوق بشر و کشتار مردم معترض به دست حکومت جمهوری اسلامی تحقیق کنند. خوشبختانه چنین مکانیسمی به رای شورای حقوق بشر تشکیل خواهد شد. درباره نقش سازمان مرکز اسناد می‌توان گفت، ما پیش از این نشست، با گزارشگر ویژه سازمان ملل در امور ایران، در تماس بودیم و شواهد و یافته‌های خود را به او ارائه کردیم و زمانی که کمیته حقیقت‌یاب هم تشکیل شود، با کارشناسان این کمیته در تماس خواهیم بود. در تماس خواهیم بود و شواهد و مستنداتی که در اختیار داریم را به آنها ارائه خواهیم کرد.

این کمیته اما تحقیقات مستقل خود را انجام خواهند داد و ما می‌توانیم به عنوان مثال، افرادی که در ایران شاهد نقض حقوق بشر بوده‌اند را به این کمیته معرفی کنیم تا با آنها مصاحبه کنند یا اگر اطلاعات دیگری مرتبط با اعتراضات مردمی جاری داشته باشیم، در اختیارشان قرار خواهیم داد.

آیا اسنادی که کمیته حقیقت‌یاب قصد جمع‌آوری دارد، صرفاً مربوط به اعتراضات جاری در ایران است یا اینکه اسناد نقض حقوق بشر در دوره‌های قبلی هم مدنظر این کمیته خواهد بود؟

را باز کرده است.

بعد از تشکیل این کمیته و پس از جمع آوری اسناد و شواهد، به نظر شما چقدر احتمال دارد که پرونده ناقضان حقوق بشر به دادگاه‌های بین‌المللی ارجاع داده شود؟ آیا اساساً این خبر صحت دارد که نتایج این کمیته می‌تواند به یک دادگاه بین‌المللی (مثلاً دادگاه لاهه) برای تحت پیگرد قرار دادن ناقضان حقوق بشر واگذار شود؟ آیا می‌توان با نتایج این کمیته، مصونیت دیپلماتیک را از مقامات دولتی ایران برای محاکمه سلب کرد؟

میلانی: نخست باید گفت که هیچ دادگاه بین‌المللی هنوز تشکیل نشده و چنین دادگاهی باید معمولاً با رای سازمان ملل و شورای امنیت تشکیل شود و تشکیل این دادگاه روند پیچیده‌ای خواهد داشت و کار آسانی نیست. اما از طرف دیگر، دادگاه‌های کشورهای اروپایی و آمریکا در حیطه اختیارات قانونی خود می‌توانند پیگیر چنین پرونده‌هایی باشند. به عنوان مثال، پرونده حمید نوری را دادگاه سوئد پیگیری کرد نه یک دادگاه بین‌المللی.

در مورد مصونیت دیپلماتیک هم باید گفت تا زمانی که فردی مانند رئیسی در قدرت است، مصونیت دیپلماتیک دارد و اگر حکومت جمهوری اسلامی سقوط کند، این افراد دارای مصونیت دیپلماتیک نخواهند بود و ماجرا فرق دارد. متأسفانه این مسأله، بخشی از ساختار حقوقی دنیاست و نظام بین‌المللی برای مقامات کشورها، مصونیت دیپلماتیک قائل شده است.

در مورد ارجاع پرونده ایران به دادگاه لاهه [دیوان بین‌المللی دادگستری] هم باید گفت در حال حاضر چنین امیدی وجود ندارد و از طرف دیگر، این دادگاه بیشتر به دعوی بین کشورها رسیدگی می‌کند و ایران هم در آن عضو نیست. تا زمانی که یک دولت عضویت در این دادگاه را نپذیرفته باشد، نمی‌توان امیدوار بود که نتایج این کمیته حقیقت یاب از طریق این دادگاه پیگیری شود.

سال‌های قبل، چنین مکانیسمی وجود نداشت.

از طرف دیگر، من فکر می‌کنم در حال حاضر، تشکیل کمیته حقیقت یاب خطاری است برای مقامات جمهوری اسلامی، مبنی بر اینکه که کارهای آنها بی‌عقوبت نخواهد بود و اگر فکر می‌کنند که می‌توانند تا آخرین لحظه برقراری حکومت خود، آدم بکشند و بعد هم فرار کنند و به کشورهای دیگر بروند، اشتباه می‌کنند چرا که دادگاهی شده و مانند حمید نوری [دستیار معاون دادستان یا سمتی مشابه در زندان گوهردشت در سال ۱۳۶۷] راهی زندان خواهند شد. بنابراین، تشکیل این کمیته ممکن است ناقضان حقوق بشر و به ویژه مأموران امنیتی را قبل از اینکه به مردم شلیک کنند یا دست به جنایت دیگری بزنند، به فکر وادارد چرا که این مکانیسم، راه پاسخگو نگه داشتن آنان در آینده

دنبال خواهد داشت؟

تشکیل این کمیته نسبت به سایر اقدامات قبلی، اقدام جدی‌تری است. یکی از نکات مثبت تصویب این قطعنامه این است که تحقیقاتی که توسط کمیته حقیقت یاب انجام خواهد شد و شواهدی که این کمیته جمع آوری خواهد کرد، می‌تواند در آینده برای تحت پیگرد قرار دادن سران حکومت جمهوری اسلامی و عوامل امنیتی‌ای که در کشتار مردم دست داشته‌اند، مفید واقع شود. به عنوان مثال، اگر این افراد در آینده به کشورهای اروپایی مهاجرت کرده یا بعد از سقوط حکومت، از ایران فرار کنند، شواهدی که از طریق این کمیته حقیقت یاب به دست آمده، می‌تواند در دادگاه‌های کشورها برای محاکمه این افراد استفاده شود. بنابراین از این نظر تشکیل این کمیته متفاوت است و در

اسنادی که این کمیته برای تحقیقات جمع آوری خواهد کرد، صرفاً مربوط به اعتراضات سراسری جاری در ایران است و از روز ۱۶ سپتامبر/ ۲۵ شهریور که مردم در اعتراض به قتل مهسا امینی به دست مأموران امنیتی، به خیابان آمده‌اند، بدین سورا در بر می‌گیرد.

همانطور که می‌دانیم، از ابتدای شکل‌گیری حکومت جمهوری اسلامی تاکنون، ده‌ها قطعنامه علیه حکومت ایران در سازمان ملل تصویب شده است. به نظر شما، تصویب قطعنامه شورای حقوق بشر مبنی بر تشکیل کمیته حقیقت یاب، چه تفاوتی با سایر اقدامات بین‌المللی علیه جمهوری اسلامی دارد؟ به نظر شما تشکیل این کمیته چه دستاوردی برای پیشبرد دادخواهی به

دستاورد نشست شورای حقوق بشر سازمان ملل؛ امید بخشی به قربانیان

شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد روز ۲۴ نوامبر/ سوم آذر ۱۴۰۱ قطعنامه‌ای مبنی بر تشکیل یک کمیته حقیقت‌یاب مستقل بین‌المللی، در خصوص اعتراضات ایران و سرکوب شهروندان معترض به دست نیروهای امنیتی جمهوری اسلامی تصویب کرد.

این قطعنامه با رای موافق ۲۵ کشور در مقابل رای مخالف شش کشور به تصویب رسید. همچنین ۱۶ کشور عضو شورا هم به طرح ارائه شده، رای ممتنع دادند.

پیش‌نویس این قطع‌نامه را دو کشور آلمان و ایسلند پیش‌تر به مقر سازمان ملل متحد در ژنو ارسال کرده و خواستار برگزاری یک نشست ویژه در مورد وضعیت حقوق بشری در ایران در جریان اعتراضات ضد حکومتی شده بودند.

سیمین فهندژ، سخنگوی جامعه جهانی بهایی که در این نشست حضور داشته، بر این باور است که یکی از دستاوردهای برگزاری نشست شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد درباره ایران، این است که به قربانیان نقض حقوق بشر در این کشور نشان می‌دهد، جامعه جهانی پشتیبان آنهاست و فقط نظاره‌گر نیست و تلاش می‌کند دولت ایران را پاسخگو نگه دارد.

او درباره دلیل حضور نماینده جامعه جهانی بهایی در این نشست، به مجله حقوق ما گفت:

«دفتر جامعه جهانی بهایی در سازمان ملل در بیشتر از چهار سال گذشته یعنی در تمام سال‌هایی که جامعه بهایی در ایران، توسط جمهوری اسلامی، مورد آزار و اذیت‌های گوناگون قرار گرفتند، در نشست‌های سازمان ملل شرکت داشته و همیشه تلاش داشته است تا دولت ایران را در سازمان ملل پاسخگو نگه دارد و هر سال هم خواستار ایجاد مکانیسم‌های حقوقی بین‌المللی در مورد ایران بوده و همواره، اسناد نقض حقوق بشر در ایران و به ویژه نقض حقوق جامعه بهایی ایران را به سازمان ملل متحد ارائه کرده است».

شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد روز ۲۴ نوامبر/ سوم آذر ۱۴۰۱ قطعنامه‌ای مبنی بر تشکیل یک کمیته حقیقت‌یاب مستقل بین‌المللی، در خصوص اعتراضات ایران و سرکوب شهروندان معترض به دست نیروهای امنیتی جمهوری اسلامی تصویب کرد.

این قطعنامه با رای موافق ۲۵ کشور در مقابل رای مخالف شش کشور به تصویب رسید. همچنین ۱۶ کشور عضو شورا هم به طرح ارائه شده، رای ممتنع دادند.

پیش‌نویس این قطع‌نامه را دو کشور آلمان و ایسلند پیش‌تر به مقر سازمان ملل متحد در ژنو ارسال کرده و خواستار برگزاری یک نشست ویژه در مورد وضعیت حقوق بشری در ایران در جریان اعتراضات ضد حکومتی شده بودند.

سیمین فهندژ، سخنگوی جامعه جهانی بهایی که در این نشست حضور داشته، بر این باور است که یکی از دستاوردهای برگزاری نشست شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد درباره ایران، این است که به قربانیان نقض حقوق بشر در این کشور نشان می‌دهد، جامعه جهانی پشتیبان آنهاست و فقط نظاره‌گر نیست و تلاش می‌کند دولت ایران را پاسخگو نگه دارد.

او درباره دلیل حضور نماینده جامعه جهانی بهایی در این نشست، به مجله حقوق ما گفت:

«دفتر جامعه جهانی بهایی در سازمان ملل در بیشتر از چهار سال گذشته یعنی در تمام سال‌هایی که جامعه بهایی در ایران، توسط جمهوری اسلامی، مورد آزار و اذیت‌های گوناگون قرار گرفتند، در نشست‌های سازمان ملل شرکت داشته و همیشه تلاش داشته است تا دولت ایران را در سازمان ملل پاسخگو نگه دارد و هر سال هم خواستار ایجاد مکانیسم‌های حقوقی بین‌المللی در مورد ایران بوده و همواره، اسناد نقض حقوق بشر در ایران و به ویژه نقض حقوق جامعه بهایی ایران را به سازمان ملل متحد ارائه کرده است».

سخنگوی جامعه جهانی بهایی، همچنین، درباره اهمیت برگزاری جلسه شورای حقوق بشر سازمان ملل درباره وضعیت حقوق بشر در ایران گفت:

«هرچند این نشست و این قطعنامه به‌طور ویژه در مورد این اتفاقات اخیر بود اما موضوعی که در این نشست واضح بود، اینکه، مسائلی که از طرف دولت‌ها و سازمان‌های غیر دولتی که در این نشست حضور داشتند، مطرح شد، در واقع فراتر از اتفاقات اخیر بود و واضح بود که جامعه بین‌المللی، به این حقیقت پی برده است که حکومت جمهوری اسلامی ایران در بیش از ۴۰ سال گذشته تاکنون، جنایت‌های بسیار زیادی بر گروه‌های مختلف روا داشته و رویدادهای جاری، تنها نمونه‌ای از عملکرد این حکومت در برابر شهروندان ایرانی است. به‌طور کلی، به نظر من، این نشست از این نظر اهمیت دارد که فرصتی بود برای نشان دادن وضعیت حقوق بشر تمام گروه‌هایی که در طی سال‌ها و دهه‌های اخیر مورد آزار و اذیت قرار گرفته‌اند».

برپایه آخرین گزارش‌ها، مهوش ثابت ۶۹ ساله و فریبا کمال‌آبادی ۶۰ ساله، دو زن بهائی پس از گذراندن ۱۰ سال در زندان در ایران، روز ۲۰ آذرماه، برای دومین بار به حکم بی‌رحمانه ۱۰ سال حبس محکوم شده‌اند. هر چند آزار بهاییان در ایران موضوع تازه‌ای نیست و قدمتی به اندازه تاریخ این دیانت دارد اما به نظر می‌رسد، حکومت جمهوری اسلامی، هم‌زمان با بازداشت و محاکمه هزاران شهروند بازداشت شده در اعتراضات سراسری جاری، سرکوب و فشار بر شهروندان بهایی را هم افزایش داده است.

شهروندان بهایی به عنوان بزرگ‌ترین گروه اقلیت مذهبی پس از مسلمانان اهل سنت در ایران شناخته می‌شوند که در دو قرن اخیر و به ویژه پس از انقلاب ۱۳۵۷، همواره با آزار و اذیت و سرکوب روبه‌رو بوده‌اند.

طبق آموزه‌های دیانت بهایی، هم‌ارزشی و تساوی حقوق زن و

نظام اسلامی محرز و خطر آن‌ها برای امنیت ملی مدلل و مستند است.».

این ادعای مقامات امنیتی ایران درباره ارتباط شهروندان بهایی با سرویس‌های جاسوسی خارجی در حالی است که از ابتدای شکل‌گیری حکومت جمهوری اسلامی تاکنون، هیچ‌گونه سند یا مدرکی دال بر اثبات این ادعا ارائه نشده است.

سیمین فهندژ با تأکید بر اینکه شهروندان بهایی در ایران، از جمله اقلیت‌های مذهبی‌ای هستند که در طول حیات حکومت جمهوری اسلامی، بیشترین فشارها را متحمل شده‌اند، با اشاره به اهمیت نشست شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد گفت: «من فکر می‌کنم، موضوعی که امروز برای ایرانیان و جامعه جهانی واضح است، این است که آزار و اذیت‌هایی که در بیشتر از چهار دهه اخیر بر گروه‌هایی مانند بهاییان، وارد شده، در حال حاضر، همه گیر شده است و این فشارها امروز بر عموم مردم ایران تحمیل می‌شود. تمام سرکوب‌ها مانند بازداشت‌های خودسرانه، محرومیت از تحصیل دانشگاهی، نفرت پراکنی‌ها و آزار و اذیت‌ها که در این ۴۳ سال درباره بهاییان شاهد بوده‌ایم، امروز بر همه مردم ایران تحمیل می‌شود و مسئله‌ای که این نشست را بیش از پیش حائز اهمیت می‌کند، این است که برای همه دولت‌هایی که در آن جلسه حضور داشتند، واضح شد که دولت ایران، دولتی است که حقوق بشر را پایمال می‌کند و آنها به این نتیجه رسیدند که باید دولت ایران را برای اتفاقات اخیر و به‌طور کلی برای نقض حقوق بشر پاسخگو کنند».

سخنگوی جامعه جهانی بهایی در ادامه گفت: «به نظر من، این نوع نشست‌ها خیلی مهم است چرا که در حال حاضر تنها راهی است که به وسیله آن می‌توان دولت سرکوب‌گر ایران را، در جامعه بین‌المللی پاسخگو نگه داشت و بر تمام جهانیان آشکار شد که حکومت ایران، حتی برای اساسی‌ترین حقوق بین‌المللی احترامی قائل نیست».

مرد به مثابه باوری که رهگشای تقریر عناصری قوی از تساوی حقوقی زن و مرد است، امری پذیرفته شده است. همچنین در این دین، مبلغان رسمی مذهبی نظیر چیزی که در اسلام به آن آخوند یا ملا گفته می‌شود، جایگاهی ندارند. از همین‌رو سران حکومت اسلامی ایران، آموزه‌های این دیانت را در تضاد با منافع خود می‌بینند و در طول ۴۳ سال گذشته همواره سعی بر سرکوب پیروان دیانت بهایی داشته‌اند.

از رایج‌ترین اتهام‌های بهاییان که در دادگاه‌ها و دستگاه‌های قضایی ایران همواره مطرح بوده، اتهام «جاسوسی برای دول متخاصم» است.

قربانعلی دری نجف‌آبادی، دادستان وقت کشور در بهمن ماه سال ۱۳۸۷ در نامه‌ای خطاب به وزیر اطلاعات در باره «اتهام جاسوسی شهروندان بهایی برای اسرائیل» چنین می‌نویسد: «مستندات، امارات و قرائن به دست آمده حاکی از آن است که

تشکیلات مذکور با دشمنان خارجی در ارتباط مستقیم بوده، دارای پیوندهای دیرینه و مستحکمی با رژیم صهیونیستی است و در ایران نیز به جمع‌آوری اطلاعات و فعالیت‌های نفوذی مبادرت می‌نماید...»

دری نجف‌آبادی در جای دیگری از همین نامه تأکید می‌کند که «تشکیلات فرقه ضاله بهائیت در تمامی رده‌ها غیرقانونی و غیررسمی بوده و وابستگی آن‌ها به اسرائیل و ضدیتشان با

تشکیل کمیته حقیقت‌یاب، راهبردی برای استفاده از دکترین مسئولیت حمایت

محمد مقیمی

بنابراین نخست، جامعه بین‌الملل می‌تواند در برخورد با چنین حکومتی از سازوکارهای حقوقی استفاده کند و فشار سیاسی و اقتصادی را بر آن افزایش دهد، با این هدف که از جنایت و ظلم بر شهروندان دست بکشد. ولی این دخالت می‌تواند به برخورد نظامی نیز منجر شود، بی‌گمان دخالت نظامی باید اجتناب‌ناپذیر باشد. در واقع، باید بکارگیری روش‌های دیپلماتیک میسر نباشد. وانگهی، این دخالت در ابتدای امر به منظور سرنگونی حکومت ظالم صورت نپذیرد.

همانطور که که گفته شد، برخورد حقوقی با حکومتی که علیه شهروندان خودش مرتکب جنایات گسترده می‌شود، یکی از راهکارهایی است که در راستای دکترین مسئولیت حمایت می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. از این‌رو، تشکیل کمیته حقیقت‌یاب می‌تواند زمینه را برای استفاده از سازوکارهای حقوقی فراهم کند. در همین راستا، جلسه اضطراری شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد به منظور ایجاد کمیته حقیقت‌یاب برای ایران روز ۲۴ نوامبر تشکیل شد. هدف این جلسه که به پیشنهاد آلمان و ایسلند برگزار شد، تصویب قطعنامه‌ای بود که از سوی آلمان و چندین کشور دیگر اروپایی تهیه و در آن از شورای حقوق بشر خواسته شده بود، کمیسیونی مستقل و حقیقت‌یاب برای بررسی وضعیت حقوق بشر در ایران تشکیل دهد. برابر پیش‌نویس قطعنامه پیشنهاد شده از سوی آلمان و ایسلند، تحقیقات باید شامل ابعاد جنسیتی تخلفات باشد. این متن از بازرسان می‌خواهد که دلایل مربوط به جنایات ارتكابی علیه معترضان را جمع‌آوری، تجزیه، تحلیل و حفظ کنند، تا در آینده مورد پیگرد قانونی قرار بگیرند.

در جریان نشست ویژه شورای حقوق بشر سازمان ملل، قطعنامه تشکیل کمیته حقیقت‌یاب بین‌المللی درباره سرکوب خشونت‌بار اعتراضات مردمی در ایران با ۲۵ رای موافق تصویب شد. قطعنامه با اکثریت رای ۲۵ کشور موافق، ۶ کشور مخالف و ۱۶ کشور ممتنع به تصویب رسید. شایان یادآوری است، برای نخستین‌بار، تعداد بیشتری از کشورهای جنوب جهانی (۱۳ کشور از آفریقا، آسیا و آمریکای لاتین) نسبت به کشورهای شمال

جمهوری اسلامی، حکومتی است که با کشتار، ارباب، غصب، مصادره، تبعیض، انحصار، فرقه‌گرایی مذهبی و ارتکاب اعمال گوناگون غیرعقلانی، غیرشرعی و غیرقانونی پدید آمد و این روش حکمرانی را تا به حال در همه جنبه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، نظامی و غیره ادامه داده است. با وجود این، مدعی مترقی‌ترین نظام حکمرانی نیز بوده است. به هر روی، عملکرد این نظام، جامعه ایران را به جایی رساند که راهی جز خیزش پیشروی خود نمی‌بیند. در مقابل این جمهوری اسلامی نیز تا به حال با شدت بیشتری مردم معترض را سرکوب کرده و در این رهگذر از هیچ جنایتی فروگذار نکرده است. ولی جامعه بین‌المللی در برابر این جنایات بزرگ چه مسئولیت دارد؟ هر حکومتی موظف است از شهروندان در برابر کشتار دست‌جمعی، جنایت جنگی، پاکسازی نژادی یا قومی و جنایت علیه بشریت حمایت کند. این وظیفه، مسئولیت پیشگیری وقوع جنایات یادشده را در پی دارد. بنابراین، یک حکومت نباید علیه مردم خودش مرتکب جنایت و کشتار شود و آن را با نسبت دادن به دولت‌های خارجی و پیش کشیدن اصولی مانند حق حاکمیت، عدم دخالت در امور داخلی و برابری دولت‌ها در جامعه جهانی توجیه کند. اگر حکومتی این مسئولیت را نادیده انگارد و به جنگ یا جنایت و کشتار گسترده علیه شهروندانش روی آورد، جامعه بین‌الملل حق دخالت در آن کشور را دارد، که در حقوق بین‌الملل از آن با عنوان «صل مسئولیت حمایت»^۱ یاد می‌شود. اگرچه این دخالت از آغاز قهرآمیز و مسلحانه نیست.

1. Responsibility to Protect

برابر این اصل، حکومت نه یک امتیاز، بلکه یک «مسئولیت» است که رهبران نسبت به یکایک مردم باید داشته باشند.

جهانی (۱۲ کشور اروپای غربی و شرقی) به این قطعنامه رای داده‌اند. کمیته حقیقت‌یاب بین‌المللی (FFM) که با اکثریت آرا تصویب شده، یک هیات مستقل بین‌المللی است که مأموریت آن اثبات حقیقت، جمع‌آوری و حفظ دلایل در مورد نقض حقوق بشر و جنایات ارتکاب یافته در جریان سرکوب اعتراضات مردمی ایران است.

شورای حقوق بشر سازمان ملل به عنوان یکی از ارکان فرعی مجمع عمومی این سازمان، وظیفه نشان دادن موارد نقض حقوق بشر را عهده‌دار است. اگرچه مصوبات این شورا از ضمانت اجرای کافی برخوردار نیست. ولی با جمع‌آوری و مستند کردن موارد نقض حقوق بشر می‌تواند به ارکان و نهادهای سازمان ملل متحد کمک کند که در مواردی این سازمان بتواند از ظرفیت‌هایش برای برخورد با ناقضان حقوق بشر استفاده کند. برای نمونه، در مواردی نتایج تحقیقات کمیته حقیقت‌یاب موجب شده است که شورای امنیت سازمان ملل که بازوی اجرایی این سازمان است وارد عمل شود و حتی از نیروی نظامی استفاده کند. مطابق فصل هفتم منشور سازمان ملل متحد، شورای امنیت قدرت و اختیارات گسترده‌ای برای ارزیابی تصمیم‌های گرفته شده در وضعیت‌های «تهدید صلح جهانی، تخطی از دستور العمل‌های صلح، یا اعمال خشونت و زور» در سطح جهانی دارد. در چنین وضعیت‌هایی، کار شورا محدود به توصیه نمی‌شود و می‌تواند اقدامات جدی و حتی استفاده از نیروهای نظامی برای نگهداری یا بازگرداندن صلح و امنیت جهانی انجام دهد. البته این موضوع متأثر از ملاحظات و واقعیت‌های سیاسی، توازن قوا و خواسته پنج قدرت صاحب حق و تو در شورای امنیت سازمان ملل متحد است که حضور روسیه و چین در این شورا مانع بزرگی برای برخورد این شورا با جمهوری اسلامی است. وانگهی، نتایج تحقیقات کمیته حقیقت‌یاب می‌تواند، زمینه محاکمه ناقضان حقوق بشر و مرتکبان به جنایت جنگی یا جنایت علیه بشریت در جریان اعتراض‌های مردمی در ایران را از طریق ارجاع به دیوان بین‌المللی کیفری و توسل به دکترین مسئولیت حمایت برای مداخله نظامی فراهم

کند، اگرچه مداخله نظامی بواسطه دکترین مسئولیت حمایت نیازمند قطعنامه شورای امنیت است و با توجه به اینکه ایران صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی را نپذیرفته است، این مورد نیز نیاز به تصویب شورای امنیت سازمان ملل دارد. در واقع، سازوکار ناعادلانه حاکم بر سازمان ملل متحد اینجا نیز به شدت نمایان می‌شود. مادامی که اصول دموکراتیک از جمله برابری آراء در شورای امنیت سازمان ملل متحد، رعایت نشود، شاهد آن خواهیم بود که خود پنج قدرتی که دارای حق وتو هستند، مانند روسیه و چین می‌توانند از ناقضان فاحش حقوق بشر، صلح و امنیت بین‌المللی باشند، یا از برخی کشورهای ناقض حقوق بشر حمایت کنند. اگرچه، استفاده روسیه و چین از حق وتو در این خصوص، برای ایران دارای هزینه خواهد بود و در عمل ایران به برگ بازی میان این قدرت‌ها بدل می‌شود. با این حال، نتایج تحقیقات کمیته حقیقت‌یاب می‌تواند در دادگاه‌های مردمی یا در برخی مواردی نادری که دادگاهی خود را دارای صلاحیت قضایی جهانی می‌داند، مانند دادگاه سوئد در خصوص محاکمه حمید نوری، یا اگر در ایران تغییر رژیم حاصل شد و امکان محاکمه عادلانه مرتکبان فراهم شد، مورد استفاده قرار گیرد. افزون بر آن، جمع‌آوری، مستندسازی و حفظ دلایل جنایاتی که از سوی جمهوری اسلامی ارتکاب می‌یابد و انتشار آن‌ها از طریق رسانه‌ها، افکار عمومی را به عنوان یکی از ضمانت اجرای حقوق بشر در سطح داخلی و بین‌المللی آگاه می‌سازد و این موضوع فشار را بر جمهوری اسلامی افزایش می‌دهد. در نتیجه، هزینه‌ای که بر این حکومت بار می‌شود، دست‌کم می‌تواند مانع از گسترش این جنایات شود. از سویی دیگر، تشکیل کمیته حقیقت‌یاب یا حتی تعیین گزارشگر ویژه حقوق بشر برای یک کشور به اعتبار و حیثیت آن کشور در جامعه بین‌المللی لطمه وارد می‌کند. نکته شایان توجه این است که کمیته حقیقت‌یاب برای رسیدگی به وضعیت ایران، برای نخستین بار تشکیل می‌شود، تا پیش از این گزارشگر ویژه حقوق بشر در امور حقوق بشر برای ایران تعیین می‌شد.

ما از عدالت سهمی داریم

دو هفته نامه الکترونیکی تخصصی حقوق بشر
صاحب امتیاز و مدیر مسئول: سازمان حقوق بشر
 ایران / محمود امیری مقدم
سردبیر این شماره: مریم غفوری
تماس با مجله: mail@iranhr.net